

Необхідність редагувати проекти українських стандартів

У статті проаналізовано різні помилки у проектах національних стандартів, пов'язані з недотриманням вимог до основоположних нормативних документів (НД), що унеможлиблює публікування стандартів без попереднього редагування.

Науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та якості, утворений у 1992 році, разом з Технічним комітетом стандартизації науково-технічної термінології (ТК 19) уже 20 років удосконалює термінологічне забезпечення різних сфер науки, техніки й освіти. На цей час для внормування узгодженої та несуперечливої української термінології підготовлено кілька основоположних стандартів [1—3].

Щоб видати довершений національний стандарт, над його проектом працює багато фахівців, які повинні виконувати вимоги основоположних НД. Значну роль у цьому процесі відіграють редактори.

У практичному посібнику М. Тимошика [4] редакторському підготовленню видань присвячено 160 сторінок (с. 202—362), зокрема визначено місце та відповідальність редактора, а саме: «Редактор — це основний творчий працівник у видавництві, який безпосередньо відповідає за редагований оригінал, його структурний, інформаційний, науковий і мовностилістичний рівень» [4, с. 213—214].

1. Редагування текстів традиційне та сучасне

Відповідно до основних функцій редактор зобов'язаний [4, с. 214]:

- ґрунтовно ознайомитися з поданим авторським оригіналом і підготувати аргументований редакторський висновок;
- сформулювати письмові вимоги до автора щодо необхідності доопрацювати оригінал і ретельно перевірити виконання зауваг після повернення з доопрацювання;
- ознайомити автора з унесеними правками, погодивши їх з ним;
- надати авторові необхідну допомогу у вдосконаленні архітекτονіки оригіналу (структурування розділів, доцільність додавання до авторського тексту передмови, покажчиків, приміток тощо);
- перевірити другу верстку, сигнальний примірник.

Нині, унаслідок автоматизації багатьох рутинних процесів у підготованні видання, що стало можливим завдяки комп'ютеру, деякі керівники, науковці та практики вирішили спростити, пришвидшити

редакційно-видавничий процес, заощадити час, папір, інші витратні матеріали, оголосивши редагування зайвою ланкою і пропонуючи зліквідувати коректурне читання редактором і коректором версток на папері.

До чого призводить така непрофесійна поспішність легко переконалися, навіть побіжно переглянувши видання так званих комерційних видавництв нової генерації. Фахівці стверджують, що верстку не можна доводити до завершення на екрані, без паперового її варіанта. Ця вимога особливо актуальна, коли йдеться про серйозні, престижні видання [4, с. 230].

Зважаючи на те, що національні стандарти України — «серйозні, престижні видання», удосконалення «структурного, інформаційного, наукового та мовностилістично рівня» яких потребує ґрунтовної ретельної комплексної праці, у цій статті розглянемо приклади, які переконливо свідчать про необхідність редагування текстів і читання версток редакторами.

2. Удосконалення структурного та загально-змістового рівня

Насамперед редактор виконує так зване «перше читання», уважно звіряючи у змісті й тексті проекту стандарту назви розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів. На жаль, такі назви не завжди збігаються, принаймні частково.

Наприклад, у проекті ДСТУ EN 13309 англійське слово *Specifications concerning...* у Змісті (4.2—4.7) перекладено як *Технічні умови щодо...*, у тексті в 4.2, 4.4, 4.6 подано такий самий переклад, а в 4.3, 4.5 і в 4.7 — назва інша: *Технічні вимоги щодо...* Хоча *Specifications* можна перекладати і як *Технічні умови*, і як *Технічні вимоги*, але відомо, що назва (під)розділу в Змісті й тексті має бути однаковою.

У тому самому проекті словосполучку *reference limits* на рисунках А.1—А.6 перекладено у Змісті як *еталонні норми*, а в тексті такий переклад тільки у назві рисунка А.6, а в А.1—А.5 і самому тексті — *стандартні норми*.

Виконуючи «перше читання», редактор перевіряє також порядок подання розділів: трапляється, ▶

що в тексті розділ є, а у Змісті його «забули» зазначити, або навпаки, у Змісті наведено певний (під) розділ, а в тексті його немає. Водночас потрібно перевірити уніфікацію тексту (однотипність скорочень, дат, написання великих і малих літер, аббревіатур, систему посилань, відсилок, оформлення бібліографічного опису тощо).

Після першого читання в термінологічних стандартах треба звірити по чергово всі терміни в тексті з термінами в Абетковому покажчику. Розробники часто вдосконалюють текст, змінюючи терміни, а в Абетковий покажчик не вносять змінені терміни, а часто й незмінні. Або порушують вимогу 7.5.2.2 [3], не ставлячи на перше місце опорне слово терміна-словосполуки з прикметниковими чи дієприкметниковими означеннями, або плутають місцями узгоджене й неузгоджене означення. Наприклад, у ДСТУ ISO 3534-2 термін 4.2.11 *контроль кількісної ознаки*, а в абетковому покажчику *контроль за кількісною ознакою*; термін 2.1.6 *контроль процесу*, а в абетковому покажчику *контроль приймального вибіркового; виробничий контроль*, а треба в Абетковому покажчику — *контроль виробничий*; у тексті одного ДСТУ є термін *апарат літальний з горизонтальним зльотом і посадкою*, а в Абетковому покажчику *апарат літальний зі зльотом і посадкою по-літаковому*; порушують вимогу 7.5.2.1 [3], не виокремлюючи синоніми, а зазначаючи їх разом, через кому, і повну й коротку форму термінів, подаючи їх у дужках. На жаль, в Абетковому покажчику не всі терміни подають за абеткою.

3. Удосконалення мовностилістичного рівня

Понад половину обсягу нового ДСТУ 3966 [3] присвячено вимогам до терміна та визначення поняття. До терміна наведено 10 вимог, однак у кожному проекті стандартів є терміни, які не відповідають цим вимогам.

«Причини низького рівня мовленнєвої культури — необізнаність з мовними нормами, байдуже ставлення до свого мовлення, лінивість думки, мовна неохайність, невміння контролювати себе» [5, с. 80—81].

Наведемо кілька прикладів порушення деяких вимог.

3.1. Відповідність лексичного значення терміна позначеному ним поняттю.

Досить часто плутають, не розрізняють схожі слова — пароніми. Так, книжкові *пам'ятки* називають книжковими *пам'ятниками*, хоча йдеться не про скульптурну споруду (тлумачення терміна *пам'ятник*), а про предмет матеріальної чи духовної культури минулого (тлумачення терміна *пам'ятка*); є *вітрові* параметри, *вітрове* скло, але *вітряні* турбіни, бо *вітряні* — такі, які діють за допомогою ві-

тру; *адресат* — той, хто адресує, і *адресант* — той, кому адресують; *ступінь* — величина, що характеризує розмір, інтенсивність чогось, і *ступінь* — добуток кількох однакових співмножників.

Не можна писати «*X обумовлює зміни*» (треба *зумовлює*, бо *обумовлювати* — ставити в залежність від певних умов, а *зумовлювати* — бути причиною чого-небудь, спричинювати щось). У словосполучці «*обраний нами метод*» *обраний* вжито помилково (треба *вибраний*, бо *обирають* депутатів, почесних членів чи на якусь громадську посаду, можуть *обирати нареченого, дружину*, а *метод вибирають*). Не можна писати «*вірогідність утворення сполук*» (треба *імовірність*, бо *вірогідний* — це цілком певний, цілком правдивий, перевірений, а *імовірний* — той, якого можна тільки припускати, можливий).

Таких «не можна» досить багато.

Є поняття, позначене англійським терміном *test finger*. Це поняття розробники одного авторитетного інституту, але з різних відділів, подали у своїх проектах як *пробник*, *щуп* і *випробувальний палець*, тобто у трьох стандартах одне поняття названо різними термінами. А було й таке, що в проекті одного стандарту поняття, зазначене англійською мовою *time delay*, перекладено трьома українськими відповідниками — *витримка часу*; *затримання часу*; *припинення часу*. Для того щоб користувачі зрозуміли, що йдеться про те саме, розробники мали або вибрати один термін, або подати їх як синоніми. Але щоб вибрати, має бути Банк застандартованих термінів, а такого Банку на цей час немає.

3.2 Однозначна відповідність терміна поняттю

Порушують цю вимогу часто через те, що не розрізняють назви процесових понять. Українська мова, на відміну від російської, має властивість не тільки у дієсловах, а й у віддієслівних іменниках розрізняти такі назви. Наприклад, російським дієсловом *изменять* і *изменить* відповідає один російський іменник *изменение*, що позначає і незавершений процес, і завершений процес, і наслідок цього процесу («*продолжительность изменения*», «*результат изменения*» і «*сравнение изменений*»). Українською мовою маємо три іменники: *змінювання*, *змінення* і *зміна*. Отже, треба правильно вживати ці іменники в словосполучках: «*тривалість змінювання*», «*результат змінення*» та «*порівнювання змін*». Те саме можна сказати про іменники *оцінювання*, *оцінення* й *оцінка*; *подавання*, *подання* й *подача*; *деформування*, *здеформування* й *деформація*; *устатковування*, *устаткування* й *устатковання*; *розраховування*, *розрахування* й *розрахунок* тощо.

На жаль, навіть у деяких «авторитетних» словниках цього не розрізняють і позначають одне поняття різними термінами, або навпаки, одним терміном позначають різні поняття. Так, термін *впитываемость*

у словнику [6] на с. 105 перекладено *вбируваність*, на с. 392 — «*вбираність*», у словнику [7, с. 96] — *вбирність*. Про безсистемність подання цих і спільнокоренових термінів у двох згаданих академічних словниках докладно написали Б. Рицар, Р. Рожанківський і В. Моргунок [8, с. 71].

Чимало помилок у проектах стандартів через те, що не розрізняють назви процесових понять. Наприклад, у терміностатті:

пост-виробництво програм

Оброблення доставленої аудіо- і відеоінформації, щоб змінити форму подання інформації до остаточного її використання

en post-production processing   ru пост-производство программ

Термін *пост-виробництво* не коректний. По-перше, такого слова немає в жодному словнику; по-друге, він не відповідає нормам українського словотворення (суфікси *-цтво(о)*, *-ств(о)* [*керівництво, козацтво, професорство*] не вживають на позначення конкретної дії), див. також термінологічні поради М. Гінзбурга [9, с. 33—35], а тут має бути саме процесовий термін, адже у визначенні йдеться про «оброблення»; і, по-третє, це калька російського терміна, а потрібен переклад з англійського, оскільки цей ДСТУ гармонізують з ISO. Переклад з англійської: *опрацювання після вироблення*, або щось подібне.

Примітка. Про потребу розрізнати терміни, що позначають процеси та їхні наслідки пишуть багато авторів [9, с. 27—32; 10, с. 48, с. 116, 224, 227—242; 11, с. 407—415; 12, с. 83—104; 13, с. 61—66; 14, с. 930]). Пишуть про це й російські науковці: «У багатьох роботах з логіки, виданих російською мовою, замість терміна *дефиниция* вживають термін *определение*. Як і багато віддієслівних іменників, термін *определение* позначає процес визначання поняття й один з наслідків цього процесу — словесне тлумачення того, що позначено терміном. Через це, наприклад, у роботах Д. Горського та навіть у Філософському енциклопедичному словнику в деяких випадках трапляються складні для розуміння місця (де і процес, і наслідок позначено лише одним нерозчленованим словом *определение*)» [15, с. 161].

Досить часто у проектах стандартів трапляються слова у значенні, невластивому їм: *призводити*: «дотримання встановлених норм *призводить* до поліпшення результатів» (дієслово *привести* вживаємо, якщо йдеться про негативний результат, а якщо наслідок дії позитивний, то пишемо *зумовити, спричинити*); *завдяки*: «*завдяки* перевантаженню пристрій може зіпсуватися» (після прийменника *завдяки* має бути щось позитивне, а цей приклад мав би бути таким: «унаслідок (через) перевантаження

пристрій може зіпсуватися»); *попереджати*: «*попереджати* аварію» (*попереджати* — наперед повідомляти про щось, а тут треба *запобігти аварії*); *розхід*: «*розхід* запасів» (*розхід* — так можна сказати про лінії, дороги, а тут треба *витрата запасів*); *виходячи з*: «*виходячи з* результатів/цих уточнень/цієї класифікації» (треба *зважаючи на*, або *з огляду на*, або *беручи до уваги*).

3.3 Мовна правильність

«Помилки можуть бути значущими (тобто істотними) чи незначущими (неістотними). Їх значущість визначають залежно від того, наскільки вони впливають на процеси сприймання і розуміння: коли помилки лише незначно знижують швидкість сприймання, вони є незначущими; коли ведуть до неправильного, тобто нетотожного авторському, розуміння або роблять його неможливим узагалі, вони є значущими» [16, с. 93].

Мовних помилок (різноманітних) у проектах стандартів дуже багато.

3.3.1 Морфологічна правильність

Дієприкметники активного стану не властиві українській мові (*існуючий*, треба *наявний, чинний, сучасний, теперішній*; *діючий*, треба *дійовий, активний, дієвий*; *гальмуючий*, треба *гальмувальний* або *гальмівний*, а *гальмуючий* пристрій — це *гальмівник*; *координуючий*, треба *координаційний*; *домінуючий*, треба *панівний* або *переважальний*). Російський термін *окружающая среда* перекладають *оточуюче середовище* або «ще ліпше» — *оточуюча середа*, треба *довкілля* або *навколишнє середовище*. Можливості уникнути таких дієприкметникових форм наведено в [3; 17; 18; 19].

Часто не беруть до уваги зміни, які відбуваються в основах деяких іменників *вісь* — *осі* (пишуть *вісі*), *коло* — *кіл* (пишуть *кол*), *болото* — *боліт* (пишуть *болот*), *камінь* — *каменю* (пишуть *каміню*), *швець* — *шевця* (пишуть *шевця*).

Треба звернути увагу на таке:

- рід українських іменників іноді не збігається з родом російських відповідників (*пил і пыль, біль і боль, степ і степь, путь і путь*);
- число деяких українських іменників не збігається з числом російських відповідників (*чорнило і чернила, білило і белила; двері та дверь*);
- з числівниками *два, три, чотири* іменники мають стояти в називному відмінку множини (*два стандарти, три метри, чотири прилади*);
- українська мова віддає перевагу простій, а не складеній формі ступенювання прикметників *ширше поняття* — не *більш широке поняття, найбільший зразок* — не *самий (най)більший зразок*. Складні випадки творення форм іменників і дієслів, різноманітні зміни в основах слів, чергування, варіанти основ і закінчень описано у [20, 21].

Морфологічні помилки бувають не тільки в проєктах стандартів, але й у вже виданих НД. Випустили ДК 016 у восьми книжках: дві перші книжки — систематичні покажчики, а шість наступних — абеткові покажчики. І, опрацьовуючи абеткові покажчики, побачили помилки, пропущені в уже виданих книжках. Приклади: *вафлів* (треба — *вафель*); *дизенфікувальні* (треба — *дезінфікувальні*); *панчохів* (треба — *панчѳх*); *антикорупційні* (треба — *антикорупційні*); *мантилій* (треба — *мантилей*); *зворотніх* (треба — *зворотних*); *крохмалу* (треба — *крохмалу*); *шоколадні плити* (треба — *плитки*); *гарячоволочильні* (треба — *гарячеволочильні*).

Помилки знайшли чимало, майже на чотири аркуші. виправити їх можна, подавши поправки до виданих двох книжок.

Як відомо, суфікси та префікси уточнюють іменникову основу слова. Але часто слова пишуть не з тим суфіксом або не з тим префіксом, який правильно подає значення слова. Так, у проєкті стандарту було надруковано словосполучення *відпилювач ганчір'я*. Важко збагнути, нащо пиляти ганчір'я, але зрозуміли, що так переклали російський *отпылитель тряпья*, тобто «тряп'є» звільняють від пилу, а після того використовують. Щоб переклад був правильний, треба було вжити слово *знепилювач*.

3.3.2 Сполучуваність слів

Якщо у словосполученні є дієслово чи віддієслівний іменник, треба знати, у якому відмінку має бути керований ним іменник. Так, потрібно писати *вжити заходів* (родовий відмінок), хоча рос. *принять меры* (знахідний відмінок); *задовольняти вимоги* (знахідний відмінок), а рос. *удовлетворяют требованиям* (орудний відмінок); *запобігати перевантаженню* (давальний відмінок), а рос. *предотвращают перегрузку* (знахідний відмінок); *опановувати правила* (знахідний відмінок), а рос. *овладевают правилами* (орудний відмінок); *писати українською мовою* (орудний відмінок), а рос. *писать на украинском языке* (місцевий відмінок) тощо.

Залежно від контексту слід послуговуватися різними прийменниками до одного слова. Наприклад, до слова *вимоги*, якщо йдеться про суб'єкт, не вживаємо жодного прийменника (*вимоги споживача, організації, стандарту* тощо); якщо йдеться про об'єкт, на який поширюються вимоги, вживаємо прийменник *до* (*вимоги до пристроїв, продукції, послуг, контролювання* тощо), якщо йдеться про певні параметри, стан, властивість, стосовно яких ставлять вимоги, пишемо прийменник *щодо* (*вимоги щодо безпеки, надійності, показників якості* тощо).

Часто помилки трапляються в перекладах термінологічних сполук, коли порушують вимогу основоположних стандартів — перекладати з мови оригіналу, перекладаючи, наприклад, з англій-

ської на українську через російську мову (що буває, на жаль, часто). Так, з'явилися *металеві шкарпетки*, бо спочатку *Metalic toes* переклали на російську мову *металлические носки*, а далі на українську переклали *металеві шкарпетки*, хоча в [22] *toes* — це носок (панчохи, взуття), а *шкарпетки* англійською *socks*, тобто перекласти мали б *металеві носки* (або *пластинки*) на *взутті*.

3.3.3 Синтаксична правильність

В українській мові широко застосовують активні дієслівні конструкції. Наприклад, *пристрій, призначений для охолодження*, природніше українською мовою: *пристрій, призначений охолоджувати*; *завдання знищення вірусів* — *завдання знищувати віруси*; *спосіб добирання проб* — *спосіб добирати проби*; *при змінюванні параметрів отримуємо...* — *змінюючи параметри, отримуємо...*; *після змінення параметрів виконують...* — *змінивши параметри, виконують*.

Одна із синтаксичних своєрідностей української мови — широке вживання дієслівних безособових форм на -но, -то. Вислів *протокол буде надрукований* звучить неприродно, оскільки функцію присудка тут виконує пасивний дієприкметник, який в українській мові зазвичай виступає в ролі означення. Треба *протокол буде надруковано* або *протокол надрукують*, але *Надрукований протокол передають у відділ*. Поширену в українській мові безособову дієслівну форму на -но, -то ніколи не вживають з іменниками в орудному відмінку, що зазначає виконавця дії [20, с. 211]. Не можна писати *органом сертифікації було оприлюднено*, треба *органом сертифікації оприлюднив*.

Українській мові не притаманні пасивні конструкції з дієсловами на -ся, активно вживані в російській мові: не *методика застосовується* (вона не може застосовувати сама себе), а *методику застосовують*; не *аналіз виконується*, а *аналіз виконують*; не *допускається охолодження*, а *допускають (допущено) охолодження*.

Примітка. Вислови з дієсловами на -ся пишуть, якщо йдеться про зворотню, неперехідну або взаємну дію. Наприклад, *речовина нагрівається (за певних умов)*; *вода випаровується*; *експеримент удався*; *сторони обмінюються грамотами*.

Синтаксичні особливості сучасної української мови спостерігаємо в прийменникових конструкціях. В українській мові нараховують понад 200 прийменників [20, с. 204], конструкції з якими часто не збігаються з відповідними російськими. Один з найпоширеніших російських прийменників *по* в українській мові вживають набагато рідше. Його можна вживати тоді, коли позначають просторові зв'язки об'єктів: *розкласти по комірках*, *рухати по землі*, *розмістити по один бік*, *наповнити по вінця*;

у значенні — після: по закінченні, та деякі інші поняття: по два в кожному, наказ по інституту, відрядити по товар. В інших випадках уживають інші мовні засоби:

неправильно	правильно
цех по пакуванню робити по вимозі інспектор по справах по факсу по технічним причинам по понеділках	цех (для) пакування робити на вимогу інспектор у справах факсом через технічні причини щопонеділка, кожного понеділка

Дуже часто помиляються, уживаючи замість українського прикметника згідно з (чим) російську форму згідно (чому). Треба згідно з наказом, а не згідно наказу. Найпоширеніший російський прикметник при в українській мові використовують набагато рідше. Так, неправильно писати: при температурі, при дослідженні, при проростанні, при міокардиті, — треба **за** температури, **коли** досліджуємо або досліджуючи, **під час** проростання, **у разі** або **за** міокардиту. Докладно про прикметникові конструкції див. [10; 12].

3.4 Стилистична нейтральність

У стандартах не дозволено вживати емоційно забарвлені слова й техніцизми, але іноді вони трапляються. Наприклад, *скинути інформацію* (треба — *переслати*), або «в інструкції не можна вживати *пихати* твердження» (треба — *помпезні, претензійні*). У сільськогосподарській сфері використовують терміносполуку *удушення бур'янів... (удушити бур'яни* — це глибоко їх закопати, щоб вони не вирости, вочевидь це *знешкодити*). Це експресивне слово (у двох варіантах) вжили і в проектах стандартів стосовно електротехніки: *удушення / придушення імпульсів*, так переклали російський термін *подавление импульсов*. Були ще варіанти: *подавлення, знедіяння, заглушення та пригнічення*. Професор Володимир Пілінський запропонував термін *притлумлення* («притлумлювати — ліквідувати, послаблювати щось, не давати можливості чому-небудь виявлятися, розвиватися» [23, т. VIII, с. 65]).

4. Удосконалення інформаційного / наукового рівня

4.1 Хибна інформація

На редагування отримали новий стандарт з групою назвою «Апаратура комутації та управління низьковольтна», гармонізований з ІЕС 60947-XXX Low-voltage switchgear and controlgear. Але вже видано ДСТУ ІЕС 60947-5-1:2007 з іншою назвою: «Пристрої комплексні розподільчі низьковольт-

ні». Таку саму українську групову назву зазначено ще у восьми стандартах цієї серії, а у двох інших стандартах цю групову англійську назву подано як «Перемикач і контролер низьковольтні» (ДСТУ ІЕС 60947-4-2:2007 і ДСТУ ІЕС 60947-6-2:2007), а ДСТУ ІЕС 60947-5-4:2007 має групову назву «Низьковольтне контрольно-розподільче обладнання».

Отже, одна англійська назва має чотири різних українських відповідники, що суперечить основоположному ДСТУ 1.5 [1, с. 7—8]. Тож розробники та експерти мають спільно визначити доцільну науково обґрунтовану назву.

Хибна інформація може бути й у визначеннях понять. Наприклад:

аудіовізуальна інформація

Аудіо та/чи відеоінформація

Визначення цієї терміно статті не відповідає вимогам основоположного ДСТУ 3966 [3, Д. 6 і Г. 2,2], оскільки воно тавтологічне й суперечить сутності поняття (аудіовізуальна інформація основана на одночасному сприйнятті її слухом і зором, а розділовий сполучник та/чи заперечує це).

Деякі твердження у проектах НД важко зрозуміти. Наприклад, «вміст вологи у зерні описує вологий продукт», або «трактори, керовані самоходним поряд оператором».

4.2 Помилкова інформація

У термінологічних стандартах пишуть: «терміни, установлені цим стандартом і вжиті у визначеннях інших термінів цього стандарту, виділено підкресленням. Поруч з виділеним у визначенні терміном у дужках рекомендовано зазначити класифікаційний номер його терміно статті» [3, Е. 2.8].

У проектах стандартів номери біля терміна не завжди збігаються з класифікаційним номером терміно статті цього терміна.

Примітка. Ми розрізняємо інформацію хибну, коли має бути наукова підстава, щоб виправити істотні помилки, та інформацію помилкову, коли для виправлення помилок треба виконати ретельну роботу, у якій, зокрема, може допомогти комп'ютер.

4.3 Інформації немає

У чималенькому абзаці одного стандарту редактор не міг розібратися, там ішлося про *пристрій і тиск*. Були доповнення, означення й обставини стосовно цих двох термінів, але не було присудка. Не можна було зрозуміти, який між ними зв'язок, що робить *пристрій*: вимірює, підвищує, знижує, використовує, скидає, унормовує... *тиск*. Запросили розробника (відомого професора, науковця, викладача). Він довго дивився на цей абзац, нарешті сказав: «Таке буває, що в комп'ютері під час набирання тексту зникає останній рядок, мабуть і тут таке трапилось. Але ж саме цей текст читали у кількох організаціях, і ніхто не звернув уваги». Так само й редактор ▶

може щось не помітити, особливо якщо дуже багато помилок. А таке буває, на жаль, майже в кожному проекті стандарту (звичайно є винятки, якщо розробники вже не раз подавали проекти на видання).

Про брак інформації в тексті чи в Абетковому покажчику зазначено і в розділі 2.

4.4 Ляпи

Таким розмовним словом називають «випадкові» помилки, які спотворюють інформацію. Так, в одному проекті дві суміжні терміностації зазначили: *speech* — *немовна* інформація, *non-speech* — *мовна* інформація, а треба було навпаки; або «Якісна характеристика продукції», а йшлося про «Характеристику якості продукції»; або «цей стандарт установлює терміни та визначення понять *для* комбайнів», а комбайнам терміни не потрібні, мало бути «...стовоно комбайнів». Останній приклад дуже поширений, так часто перекладають англійський прийменник *for*, який, крім відповідника *для*, має ще 16 різних варіантів перекладу.

У цій статті наведено приклади (не)дотримання чотирьох вимог до терміна, а є ще шість вимог до терміна й низка вимог до визначення понять. Тож пропозиція деяких керівників сучасних видавництв обійтися без редагування та корегування текстів хибна. «Практика видавничої справи вже довела, що одна людина не може бути і редактором, і коректором того самого видання. Якою грамотною і досвідченою вона б не була, помилки в оригінал-макеті будуть неминучими. Пояснення просте: при повторному читанні одного й того самого тексту відбувається звикання до нього. Потрібна «свіжа голова» [4, с. 230].

Комп'ютер уможливило автоматизацію багатьох рутинних процесів у підготованні видання, але змінюється не методика, а техніка підготовки робіт і редагування. І без «свіжої голови» не уникнути безлічі помилок.

«Автоматичний режим «РУТА» гарантує граматичну правильність написання слів, однак змістовий їх контекст не завжди буває коректним... Приклади деяких з «перлів»: максимальна *наруга* (мало бути *напруга*); «У першому розділі йдеться про становлення його як *реактора* і видавця» (мало бути *редактора*); «*Міні стерво* у справах сім'ї та молоді» (*міністерство*); *Голова щук* (*Головащук*); Міністерство *утворення* України (Міністерство освіти (*образованія*) України)» [4, с. 281, 282, 287].

Природне чуття мови, стилістичні відтінки слова, гнучість синтаксичних конструкцій, а значить і доречність тих чи інших пунктуаційних знаків може збагнути тільки людина — машина в цьому плані не витримує конкуренції. Отже, комп'ютер може тільки суттєво допомогти коректору й редактору [24, с. 114; 25].

Редактори та коректори мають виправляти усі побачені помилки. От тільки побачити всі помилки дуже важко. «Основний парадокс теорії редагування: неможливо створити модель редагування, яка усувала б з тексту абсолютно всі помилки» [16, с. 89].

Але саме спільна сумлінна праця редакторів, коректорів, експертів і розробників дає змогу робити наші стандарти якнайдосконалішими (стандарти нішіні набагато коректніші минулих, їх не порівняти). І ми шануємо таку непросту професію — редактор.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 1.5:2003. Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів (ISO/IEC Directives — Part 2:2001, NEQ).
2. ДСТУ 1.7:2001. Національна стандартизація. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів.
3. ДСТУ 3966:2009. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять.
4. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: Практичний посібник. — Третє вид., виправлене. — К.: Наша культура і наука, 2010. — 560 с.
5. Сербенська О., Волощак М. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2001. — 204 с.
6. Російсько-український словник наукової термінології. Математика. Фізика. Техніка. Науки про землю та космос. — К.: Наукова думка, 1998. — 892 с.
7. Російсько-український словник наукової термінології. Біологія. Хімія. Медицина. — К.: Наукова думка, 1996. — 662 с.
8. Вісник: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ої міжнар. наук. конф. — Львів: Львівська політехніка. — 2000. — № 402. — 420 с.
9. Рицар Б., Микульчик Р. Типові помилки у проектах термінологічних стандартів (с. 27—32); Гінзбург М. Запитання: Як правильно вживати термін «керівництво» в нормативних і технічних документах (с. 33 — 35) // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2007 — № 4.
10. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / За ред. І. Вихованця. — К.: Пульсари, 2004. — 400 с.
11. Грищенко А., Мацько Л., Плющ М., Тоцька Н., Уздиган І. Сучасна українська літературна мова / За ред. Грищенко А. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Вища школа, 1997. — 493 с.
12. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень / Гінзбург М., Требульова І., Левіна С., Корніловська І.; За ред. Гінзбурга М. — 2-ге вид.,

- випр. і доп. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 672 с.
13. Таланчук П. М., Ярема С. Я., Коровайченко Ю. М., Ярема С. М., Моргунюк В. С. *Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи.* — К. — Львів: Ун-т «Україна», 2006. — 664 с.
  14. *Новий російсько-український політехнічний словник: 100 000 термінів / Уклад. М. Зубков.* — Х.: Гриф, 2005. — 952 с.
  15. Суперанская А., Подольская Н. и др. *Общая терминология: Вопросы теории.* — М.: УРСС, 2003, 248 с.
  16. Антоненко-Давидович Б. *Як ми говоримо.* — 5-е вид., перероб. і доп. — К.: Книга, 2010. — 252 с.
  17. Караванський С. *Російсько-український словник складної лексики. 2-ге вид., доповн. і випр.* — Львів: БаК, 2006. — XIV + 562 с.
  18. Куземська Н. *Проблеми культури української мови в проектах національних стандартів України //* «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу» № 2. — К.: НВП «Вид. «Наукова думка» НАН України, 2009. — С. 27—47.
  19. Вихованець І., Карпіловська Є., Клименко Н. *Вивчаємо українську мову. Розширений курс. Самовчитель / За ред. В. Русанівського.* — К.: Либідь, 1993. — 272 с.
  20. *Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України.* — К.: Наук. думка, 2010. — 288 с.
  21. *Англо-український словник: у 2 т. — Близько 120 000 слів / Склав Балла М. І.* — К.: Освіта, 1996.
  22. *Словник української мови. У 11 т. — К.: Наук. думка, 1970 — 1980.*
  23. Крайникова Т. *Коректура: Підручник.* — К.: Наша культура і наука, 2005. — 252 с.
  24. Партико З.В. *Загальне редагування: нормативні основи: Навчальний посібник.* — Львів: Афіша, 2001. — 416 с.
  25. Караванський С. *До зір кризь терня, або хочу бути редактором.* — Львів: БаК, 2008. — 120 с. ■

*О. Шевчук, начальник відділу наукового редагування нормативних документів,
Н. Куземська, старший науковий співробітник,
ДП «УкрНДНЦ», м. Київ*

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДП «УКРНДНЦ»

Основні завдання Інституту підготовки фахівців ДП «УкрНДНЦ»

- Підготовка спеціалістів і магістрів (друга вища освіта).
- Підготовка кандидатів в аудитори із сертифікації:
  - продукції та послуг;
  - систем управління якістю за ДСТУ ISO 9001:2000;
  - систем управління навколишнім середовищем за ДСТУ ISO 14001;
  - систем управління безпечністю харчових продуктів за ДСТУ 4161—2003.
- Підготовка кандидатів в аудитори з метрології та лабораторій.
- Підготовка органів з сертифікації до акредитації.
- Підготовка фахівців за напрямками:
  - підготовка асесорів (аудиторів з акредитації лабораторій за ДСТУ ISO/IEC 17025);
  - повірка та калібрування засобів вимірювальної техніки;
  - метрологічне забезпечення вимірювань та виробництва;
  - розробка та внутрішній аудит систем управління.

Структура Інституту підготовки фахівців

- Кафедра акредитації лабораторій, механічних та геометричних вимірювань.
- Кафедра оцінки відповідності, стандартизації та управління якістю.
- Кафедра метрологічного забезпечення виробництва, електричних та радіотехнічних вимірювань.
- Кафедра екологічного контролю, теплотехнічних та фізико-хімічних вимірювань.
- Кафедра управління якістю та випробування харчових продуктів.
- Кафедра споживчої політики.

Контакти

Тел.: (044) 452-34-27, 450-67-19

Тел./факс: (044) 459-58-95

Адреса: 03115, м. Київ, вул. Святошинська, 2, 6-й поверх

E-mail: decanat@ukrndnc.org.ua

